

SAFEVÎ DEVLETİ'NİN KURULUŞ SÜRECİNDE “EHL-İ İHTİSAS” VE ÖNEMİ

THE “EHL-I IHTISAS” AND ITS IMPORTANCE IN THE ESTABLISHMENT OF
THE SAFAVID STATE

ABDOLVAHİD SOOFİZADEH*

Sorumlu Yazar

Öz

Safevî Devleti, başlangıçta bir tarikat olarak ortaya çıkan ancak zamanla siyasi bir güç haline gelen önemli bir devlettir. Safevî Tarikatı'nın kuruluş sürecinde “Ehl-i İhtisas” olarak bilinen bir grup, tarikatın liderliğini ve stratejik kararlarını yönlendirmede kritik bir rol oynamıştır. Bu grup, özellikle küçük yaşta olan Şah İsmail'in tahta çıkışında etkili olmuş, stratejik kararlar alarak Safevî Devleti'nin kurulmasına zemin hazırlamıştır. 14. ve 15. yüzyıllarda Safevî tarikatı, Akkoyunlu ve Karakoyunlu devletlerinden bazen destek alsa da bazen de baskı görmüştür. Ancak Şeyh Safiyyüddin'in soyundan gelen liderler, tarikatı ayakta tutmayı başarmış ve özellikle Şeyh Cüneyd döneminden Türkmen Kızılbaş aşiretlerinin desteğini kazanmışlardır. Bu aşiretlerin yardımıyla Safevî tarikatı askeri ve siyasi gücünü artırmış ve sonunda Şah İsmail'in tahta çıkmasını sağlayan süreci başlatmıştır. Şah İsmail'in tahta çıkışından sonra Ehl-i İhtisas içerisinde seçilen kişiler “Halifetü'l-hulefâ” unvanına sahip olmuşlardır. Ancak zamanla bu makamın gücü azalmıştır. Safevî Devleti'nin kuruluş sürecinde Ehl-i İhtisas'ın rolü, tarikatın siyasi bir güç haline gelmesinde ve devletin stratejik yöneliminde kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, bu grubun faaliyetleri ve tarihsel önemi, özellikle devletin kuruluş sürecinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Safevî, Tarikat, Şah İsmail, Ehl-i İhtisas, Halifetü'l-hulefâ, Kızılbaş.

Abstract

The Safavid State is a significant state that initially emerged as a sect but gradually transformed into a political power. During the establishment of the Safavid Sect, a group known as the “Ehl-i İhtisas” played a pivotal role in guiding its leadership and strategic decisions. This group, particularly influential during the ascension of the young Shah Ismail to the throne, made strategic decisions that laid the groundwork for the establishment of the Safavid State. In the 14th and 15th centuries, the Safavid Sect sometimes received support from the Akkoyunlu and Karakoyunlu states, while at other times it faced pressure from them. However, the leaders from the lineage of Sheikh Safiyyuddin managed to keep the sect intact and, particularly during the period of Sheikh Junayd, gained the support of the Turkman Kızılbaş tribes. With the support of these tribes, the Safavid Sect increased its military and political power, eventually initiating the process that led to Shah Ismail's ascension to the throne. After Shah Ismail's ascension to the throne, individuals selected from the Ehl-i İhtisas were given the title “Halifetü'l-hulefâ.” However, over time, the power of this position diminished. During the establishment

Araştırma Makalesi / Künye: SOOFİZADEH, Abdolvahid. “Safevî Devleti'nin Kuruluş Sürecinde “Ehl-i İhtisas” ve Önemi”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 113 (Mart 2025), s. 105-115. <https://doi.org/10.60163/tkhcbva.1574149>

* Doç. Dr. Aksaray Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Vahid.soofizadeh@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8973-3144.

of the Safavid State, the role of the Ehl-i İhtisas was crucial in transforming the sect into a political power and in shaping the strategic direction of the state. Therefore, the activities and historical significance of this group have been particularly addressed in the context of the state's establishment process.

Key Words: Safavid, Sect, Shah Ismail, Ehl-i Ihtisas, Khalifeh al-kholafa, Qizilbash.

Giriş

Safevî Devleti zaman içerisinde tarikattan siyasete geçen ve belirli bir ideoloji üzerine kurulmuş devlet olarak ortaya çıkmıştır. Devletin kuruluş ve ortaya çıkışında çeşitli sebepler rol oynamaktadır. Bunlardan bazıları coğrafi sebepler, Moğolların İran coğrafyasına girmeleri, tasavvuf, “Ehl-i İhtisas” ve çeşitli diğer sebeplerdir. Bu çalışmada bu sebeplerden birisini ele alacağız o da “Ehl-i İhtisas” meselesidir. Şah I. İsmail, Safevî Devleti’ni resmi bir şekilde kurana kadar farklı bir süreç izledi. Aslında yeni kurulan devlet siyasete geçiş yapmadan önce tarikat ve tasavvuf üzerine yoğunlaşmış bir toplum idi. Şeyh Safiyyüddin’in tarikatın başına geçmesiyle birlikte Safevî tarikatı yeni bir döneme geçmiş oldu. Kaynakların verdiği bilgilere göre Şeyh Safiyyüddin yaklaşık 20 yaşlarında bulunduğu Erdebil bölgelerinde mürşit bulma çabalarına girse de yaklaşık 4-5 sene sonra Şeyh Zâhid-i Gilânî’nin dünya görüşleri karşısında ikna oldu. Şeyh Safiyyüddin yaklaşık 25 sene Şeyh Zâhid-i Gilânî’nin yanında kaldı. Şeyh Zâhid-i Gilânî ölmeden önce Safiyyüddin’i kendi tarikatı yani Zâhidiye tarikatının başına getirdi. Bu sürece kadar tarikatın başına geçecek kişiler baba-oğul bağına göre değil; irfan, eğitim, ilim, hitabet ve sülûlik konularında sahip oldukları özelliklere göre seçiliyordu. Ancak Şeyh Safi tarikatın başına geçtikten sonra bu şart değişti ve tarikatın başına geçmek için tek şart baba-oğul bağı oldu. Bu yöntemi bir basamak olarak kullanarak tarikatı elde tutma, geliştirme ve siyasileşme arzusunda olduğu aşikârdır. Veyahut en azından kendince bir siyasi güç oluşturma ve etrafında topladığı müritlerle bölgede söz sahibi olmak isteğini göstermektedir. 1334 yılında 82 yaşında olan Şeyh Safi vefat etmeden önce ikinci oğlu Sadreddin Musa’yı tarikatın başına oturttu. Sadreddin Musa’nın tarikatın başında olduğu süreç İlhanlı Devleti’nin çöküş sürecine tekabül etmektedir. Bu nedenle Çobanoğulları, Celâyir Sultanlığı gibi bölgesel hâkimiyetler kendi topraklarını genişletme çabasında idiler. Moğolların ve İlhanlıların İran platosuna yerleştikleri ve orayı istila ettikleri süreçten sonra bazı Türkmen boylarının yer değiştirme ve göç etme durumları daha müsait hâle geldi. Özellikle daha önce Harezmi ve Hazar Denizi’nin doğu bölgelerinden göç ederek Anadolu topraklarına yerleşen bazı Türkmen boyları için iyi bir fırsat oldu. İlhanlıların İran coğrafyasında boy göstermesinin ardından düşüşe sürüklenen Moğollar ve İlhanlıların son dönemlerinde siyasi otorite boşluğu oluşmuştu. Özellikle Ebû Said Bahadır Han’ın 1335 yılında vefatı sonrası Türkmenler, ilk başta Karakoyunlular Van Gölü’nün kuzeyinde, daha sonra Akkoyunlular Diyarbakır merkezli olmak üzere bölgeyi siyasi olarak ele geçirmeye başladılar.

Safevî Devleti’nin Kuruluşunda Ehl-i İhtisas’ın Önemi

Safevî tarikatının güvendiği yedi kişi, tarikatın lideri Şeyh Haydar zamanından itibaren önemli bir rol oynamıştı. Bu kişiler, tarikatın öğretilerini korumak, yaymak ve gelecekteki liderlerini yetiştirmek gibi önemli görevleri üstlenmişlerdi. İsimleri ve rolleri zaman içinde değişen bu kişiler genellikle tarikatın gizli öğretilerini korumak ve yaymak için bir araya gelirlerdi. Bu yedi kişilik grup, tarikatın iç dinamiğini ve liderlik yapılarını güçlendirirken, aynı zamanda toplumda etkili bir rol oynamış olmalıdır.

Bu bağlamda, bu kişilerin yetiştirdiği bireylerin Selçuklu Devleti dönemindeki Atabekler gibi önemli bir konuma sahip olabileceği düşünülebilir. Atabeklik Selçuklu Devleti döneminde sıkça görülen ve genellikle şehzadelerin eğitiminde sorumlu olan önemli bir pozisyondur. Atabekler, genç şehzadelere askeri eğitim verirken onları yönlendirmiş ve yetiştirmişlerdir. Benzer şekilde, Ehl-i İhtisas yani Safevî tarikatı liderlerinin yetiştirdiği kişiler, tarikatın öğretilerini benimsemiş ve gelecekte tarikatın liderliğinde hazır hale gelmiş olacaktı. Bu nedenle, bu kişilerin rolü ve etkisi, Selçuklu Devleti dönemindeki Atabeklerin rolüyle benzerlik gösterir.

XV. yüzyılın başlarında ve ortalarında Anadolu'daki yarı göçebe ve Oğuz boylarının dinî inançları hakkında çok net bilgilere sahip değiliz. Anlaşıldığına göre, eğitim alınan yerler mektep ve medreselerin etkisi dışında kalan bölgeler, göçebe halkın çoğu kısmı yüzeysel bir şekilde İslâmiyet'in görünüşü altında Orta-Asya'dan getirdikleri eski dinî inançlarını devam ettiriyorlardı. Onların dinî hayatlarına "Dede" unvanlı şahıslar hâkimdi. Safevî Devleti'nin kuruluşundan sonra da bu Dedeler, İran coğrafyasına hâkim olan Moğolların kam veya şamanlar gibi hanedan nezdinde de önem kazanmışlardı. Şah İsmail ve Tahmasb'ın oğullarından her birinin Atabekleri olduğu gibi, Dedesi de vardı. Bu Dedeler hemen her bakımdan eski kam veya şamanların görüşleri doğrultusunda ilerliyorlarmış gibi görünüyordu (Sümer, 2018, 7).

1340'lı yıllarda Hamdullah el-Müstevfi Nüzhetü'l-kulub eserinde Zencan (El-Müstevfi, 1362, 61) Ebher (El-Müstevfi, 1362, 66) Salmas, Kazvin, Save (El-Müstevfi, 1362, 63) bölgeleri ve o çevrelerin halkının genelde Sünni mezhebine bağlı olduğunu zikretmiştir. Genel itibarıyla kaynaklarda Sünni (Şâfi) olarak geçen Şeyh Safiyyüddin (Şeybani, 1346, 49) kurduğu tarikatı babadan oğula geçecek şekilde değiştirdi. İlk başlarda tasavvuf ağırlıklı olan bu tarikat Hacı Ali döneminde Şii mezhebini benimsemiştir. (Roemer, Cambridge, 1986, 195). Ancak Hacı Ali'nin oğlu İbrahim tarikatın başına geçtiğinde bazı değişimler oluştu. 1447 yılına kadar tarikatın başında olan İbrahim, sadece Azerbaycan ve Doğu Anadolu bölgelerinde Safevî tarikatı ile ilgilenen toplumla iletişimlerini devam ettirdi. İbrahim bu süreçte Erdebil ve Anadolu topraklarındaki tarikat mensupları ile olan irtibatı sıkı bir şekilde sürdürmeye devam ettirdi ve bu irtibatı sağlayabilmek için bir unvan ortaya koydu. "Halîfetü'l-hulefâ (خليفة الخلفا)" unvanını alan kişi bir nevi bu irtibatı sağlayan kişi hâline gelmişti. Halîfetü'l-hulefâ unvanı olan kişinin rolü, bir taraftan tarikatın lider yardımcısı ve müritleriyle diğer taraftan Safevî hanedanının başında olan kişinin arasında bir köprü rolünü oluşturmak idi. Bu unvanı alan kişinin görevi hakkında "Tezkiretü'l Mülük" eserinde sûfilere "Tevhidhane" denen yerde helva, ekmeğe dağıtarak veya yardımcıları vasıtasıyla dinî konularda emirler verdiği yazmaktadır (Tezkiretü'l-Mülük, 1332, 18).

¹ Farklı illere dinî konularda eğitim vermek, dinî konuları açıklamak için gidecek Halifeleri bu kişi belirlerdi. Birinin başına tacı geçirebilecek ve onu Safevî tarikatı hiyerarşisine sokabilecek tek kişi oydu. Minorsky eserinde; Halîfetü'l-hulefâ'nın çalışmalarını Safevî işlerini yürütmeye yönelik bir makam olarak görüyor ve Halîfetü'l-hulefâ'nın padişahın naibi ve üstadı olduğunu ekliyor. Hatta yazdığına göre bazen eyaletlere temsilciler de gönderirdi (Minorsky, 1334, 104). Şah bu konumuyla yalnızca Kızılbaşları denetlemekle kalmamış, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu topraklarındaki geniş mürit teşkilatına da hâkim olmuştur. Halîfetü'l-hulefâ'nın bir bakımdan naibi gibi idi. Safevî Devleti resmî bir şekilde kurulduktan sonra bu unvanı alan kişiye şahın emiri gibi itaat ediliyordu. Şah bu bakımdan sadece Kızılbaşlara değil

1 Unvan ile ilgili ayrıca bkz. (Erdoğan, 2024, 47-50).

Osmanlı topraklarında geniş çaplı tasavvuf taraftarları kitlesini de idare edebiliyordu. Hatta Safevî Devleti döneminin ana kaynaklarında bu unvan hakkında şöyle yazılır: “Halifetü’l-hulefâ” unvanı olan kişi her zaman “Ehl-i ihtisas” grubu içinden seçilirdi. Nasıl ki “aşçıbaşı, topçubaşı, kuşçubaşı” gibi unvanlar varsa sûfilerin başı da “Halifetü’l-hulefâ” idi. Kurulacak olan devletin düşüncesi Sünnî mezhebinden farklı olduğu için “Halifetü’l-hulefâ” unvanını ortaya çıkmıştı. Bu kişi tasavvufla ve sûfilerle ilgilenirdi. Safevî Devleti’nin kuruluş sürecinde Kızılbaş Sûfilerinin etkisi fazlaydı ve en güçlü destekçileri, genellikle Türkmen kökenli olan Kızılbaşlar idi. Kızılbaşlar, Safevî Devletinin askeri ve idari yapısında büyük bir etkiye sahipti. Devletin kuruluşu ve Şah İsmail’in iktidara geçme sürecinde Kızılbaş Türkmen aşiretlerinin desteği belirleyici olmuştur. Bu nedenle Halifetü’l-hulefâ ve diğer önemli dinî ve siyasi makamlar genellikle Kızılbaşlar arasından seçilirdi (Minorsky, 1334, 104-105). Ehl-i İhtisas grubunun oluşma sebebini anlamak için Şeyh Safiyyüddin’den itibaren devam eden ve gelenek haline gelen yapısının değiştiği sürece, yani 1430-1447 yıllarına göz atmamız gerekmektedir. Bu yıllar Safevî tarikatının liderliğindeki değişim ve genişlemenin hız kazandığı bir zaman dilimidir. Özellikle daha sonra Şeyh Cüneyd’in liderliği altında tarikat İran’ın çeşitli bölgelerinde taraftar kazandı ve siyasi etkisini arttırdı. Dolayısıyla tarikatın örgütlenme yapısında da önemli değişiklikler meydana geldi. Tarikatın başında olan kişiler daha sonra devletin kurulmasıyla “Halifetü’l-hulefâ” unvanı alanlar ve onların etkisi altındaki “pir” unvanına sahip olan kişiler vasıtasıyla uzak bölgelerde bile yakından irtibata geçiyorlardı. “Halifetü’l-hulefâ” aslında tarikatın başında olan kişinin veyahut tarikatın müşidi olan kişinin nâibi idi. Tarikatın sûfilere “Halifetü’l-hulefâ”nın emirlerine, padişahın emrine uyuyorlardı (Savory, 1378, 15). İbrahim’den sonra tarikatın başına oğlu Cüneyd geçti. Cüneyd, taraftarı çoğalınca manevî gücünün yanına maddî gücü de eklemek istedi. Bu yüzden dünyevi “Sultan” unvanını da kullanmaya başladı. (Conabedi, 1378, 92). Bu süreçten itibaren müritlerin de desteklemesi sonucunda cihat arayışında olduğunu söyleyerek taraftarlarına savaşı bir özellik kazandırmak istedi. Bu süreçte Azerbaycan bölgesinde hâkim olan ve aynı zamanda Uzun Hasan’ın da düşmanı olan Karakoyunlu Hükümdarı Cihanşah, Cüneyd’in bir an önce Azerbaycan’ı özellikle Erdebil’i terk etmesini istedi. Zira Cüneyd’in onun bölgelerinde yaptığı faaliyetler dikkatini çekmişti. Bu yüzden onu uyararak bir an önce sınır bölgesinden dışarıya çıkmasını istedi. Cüneyd bir müddet Anadolu ve Suriye topraklarında tutunmaya çalıştı (Savory, 1382, 96). İlk başlarda Anadolu’daki Aleviler arasında çalışmak isteyerek Osmanlı hükümdarı Sultan II. Murad’dan kendisine bir yer tahsis edilmesini istese de maksadı anlaşılacak kendisine sadece biraz para gönderildi. İsteddiği cevabı alamayan Cüneyd, Karaman taraflarına gitmiş ancak oralarda da maksadı anlaşıldığından Türk aşiretlerinden Varsakları yanına çekmiş, ardından kalabalık taraftarları ile birlikte Samsun ve Trabzon taraflarına geçmiştir. Cüneyd yanındaki taraftarları ile birlikte Trabzon’a hücum ederek şehri ele geçirmişse de kaleyi alamadığı için oradan çekilmiştir (Uzunçarşılı, 2019, 226). Bundan kısa bir süre sonra Cüneyd, Diyarbakır’da hüküm süren Akkoyunlu Uzun Hasan’ın yanına sığındı ve 3 sene Diyarbakır’da kaldı. Bu süreçte Uzun Hasan’ın kız kardeşi Hatice Begüm ile evlendi. Artık Safevî tarikatın başında olan kişi hem manevî hem siyasi bir güç içerisinde yer almakta idi. Cüneyd bu güce dayanarak 1460’da 10 bin kişilik taraftarı ile Şirvan bölgesine saldırdı ancak Aras Nehri yakınlarında savaşta yenilerek öldü² (Âlem Ara-ye Şah İsmail, 1384, 25). Cüneyd’in yerine oğlu Haydar

2 Savaşın vuku bulduğu yer konusunda İskender Bey Münşi-yi Türkmen ve Roger Savory; “Kura Nehri yakınlarında Taberşeran âsilerinin sözüne kanarak Çerkes ülkesine girmelerine mâni olmak için Sultan Cüneyd’e muhalefet ederek asker toplayıp Safevî muhariblerine karşı savaşa girişti” diye yazmaktadır.

geçti. Haydar da babasının yolunda manevî gücün yanında siyasi gücü kullanmaya devam etti. İlk adımı da Uzun Hasan'ın kızı ile evlenerek atmış oldu. Haydar tarikatın başında olmasına rağmen aslında neredeyse şahlar gibi yaşıyordu (Savory, 1378, 17). Ancak 1488'e kadar faaliyetlerine devam eden Haydar da Akkoyunlu Yakup Bey ve Şirvanşah Ferruh Yesâr'ın orduları ile girdiği savaşta hayatını kaybetti. Görünen o ki, tarikatın liderlerinden Şeyh Cüneyd ve Şeyh Haydar'ın savaşta öldürülmesinin ardından, tarikatın peşinde olan kişilerin endişeleri artmış ve bu durum, tarikatın liderlik neslinin devamını tehdit eder hale gelmişti. Bu nedenle, tarikatın başındaki kişiler harekete geçmiştir. Şeyh Safiyyüddin'in soyunun sona erme ihtimali, Safevî ailesinin liderinin halefini korumak için, Ehl-i İhtisas adı altında, ailenin güvenliğine sadık kişilerden oluşan küçük bir grup kurulmasını gerektirmiştir. İsmail, 1501 yılında Safevî Devleti'ni kurarak İran'ın siyasi ve dini tarihinde önemli bir rol oynayacak olan Safevî hanedanının temellerini atmış oldu. Müritlerinin sadakati ve himayeleri, İsmail'in başarıya ulaşmasında kritik bir öneme sahiptir.

Ehl-i İhtisas'ın ismi ve hizmetleri hakkında tam olarak kesin ve fazla bilgi yoktur. Minorsky'nin yorumuna göre, İsmail'i koruyan mürit grubu aynı zamanda Safevî tarikatının yönetiminde önemli bir rol oynayan, kritik konularda kararlar alan güvenilir danışmanlardan oluşan bir mütevellî heyetiydi. Bu grup, yalnızca tarikat liderini fiziksel olarak korumakla kalmıyor, aynı zamanda tarikatın ve dolayısıyla Safevî Devleti'nin geleceği hakkında stratejik kararlar alıyordu. Bu durum, İsmail'in başarılı bir şekilde iktidara gelmesinde ve Safevî Devleti'nin kurulmasında kilit bir rol oynamıştır. Bu mütevellî heyeti, tarikatın iç işleyişini düzenlemek ve önemli kararları almak konusunda büyük bir sorumluluğa sahipti.

Safevî tarihinde Şeyh Haydar'ın üç oğlu önemlidir. Haydar'ın en büyük oğlu Ali, İbrahim ve daha sonra Safevî tarikatını resmi bir şekilde devlet olarak siyasete geçiş yapacak olan İsmail. Kaynaklarda genellikle Şah İsmail'in doğum tarihi 1487 yılı olarak kayıt edilmiştir. Silsilat-ul-Nasab-ı Safevî-ye eserinde doğum yılı H. 892 yazılmış ve on üç yaşında tahta geçtiği kayıt edilmiştir. (Şeyh Hüseyin, 1343, 68). İsmail babasının yani Şeyh Haydar'ın çabalarıyla derviş tarikatını manevî yönetimle birleştirdi. Kardeşi Sultan Ali Akkoyunlular tarafından öldürüldükten sonra Safevî tarikatının müritleri onun etrafına toplanıp tarikat düşünceleri için savaşmaya hazır olduklarını söylediler. (Hândmîr, C. IV, 1362, 441). Bu süreçte Akkoyunlu Devleti'nin iç çekişmeleri ve şehzadeler arasında yaşanan güç mücadeleleri, devletin zayıflamasına ve dış müdahalelere açık hale gelmesine neden olmuştur. Özellikle şehzadeler arasında yaşanan çatışmalar ve bu süreçte meydana gelen can kayıpları, devletin merkezi otoritesini zayıflatmıştır. Rüstem Bey ile Ahmed Bey arasındaki savaş, İsmail'in bu iç karışıklıklarından faydalanarak kendi iktidarını pekiştirme çabalarına katkı sağlamıştır. Akkoyunlu Devleti'nin zayıflanması ve iç çekişmeleri, İsmail'in hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Ehl-i İhtisas genellikle Safevî tarikatının en önemli ve güvenilir aşiretlerinden oluşuyordu. Ancak, yedi kişilik bu grubun tamamen Kızılbaş aşiretlerinden oluşması beklenirken, çoğunlukla Rumlu veya Zül-kadr³ gibi aşiretlerin temsilcilerinden oluşması dikkat çekicidir. Rumlu aşireti Sivas, Tokat ve Amasya bölgelerinde Kızılbaşlar tarafından meydana gelen toplumun yerleştikleri bölgelerde etkili

Cüneyd ve Şirvanşah arasında günümüzdeki Derbend şehri yakınlarında savaş olduğu zikredilir. Bkz: Savory, Roger, İran Âsr-ı Safevî, çev. Kambiz Azizi, Sahar Yayınevi, Tahran 1378, s. 16, ve İskender Bey Münşi-yi Türkmen, Târih-i Âlem- Ârâ-yi Abbâsî, çev: Ali Genceli, Yayına Hazırlayan İsmail Aka, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 2019, s. 20.

olmuşlardır. Rumlu aşiretinin Safevî tarikatının siyasete geçiş sürecinde ve devletin kuruluşunda büyük payları olduğu tespit edilmiştir. Safevî Devleti'nin kuruluş sürecinde Nur Ali Halife, Piri Beğ ve Div Sultan'ın⁴ isimleri ön plana çıkmış, bunlar arasında Div Sultan kendi çabası ve yetenekleri ile Emîrül-ümeralık makamına kadar yükselmiştir (Sümer, 2018, 45). Maraş, Yozgat bölgesinde yerleşen Zül-kadr boylarının kaynaklarda 80.000 ev olduğu kaydedilmiştir. Şah İsmail'in babası Haydar'ın en yakın müritlerinden Dede Abdal Beğ bu aşirete mensup idi. Daha o zaman Şamlu Hüseyin Beğ'in "Beğ" unvanını taşıması kendisinin asilzade olduğunu gösterir. Devletin kurulmasından sonra Abdal Beğ'in korucubaşılığa getirilmiş olduğunu görüyoruz (Sümer, 2018, 49). Bu durum, Safevî Devleti'nin siyasi ve sosyal dinamiklerini ve bu tarikatın yapısını daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olacaktır. Ehl-i İhtisas ilk kez ne zaman ortaya çıktı ve etkili olmaya başladı sorusunu şöyle cevaplayabiliriz; Şah İsmail dönemi öncesinde, can güvenliği tehlikede olan Şeyh Haydar'ın oğlu Ali'yi korumak için, Ehl-i İhtisas adı verilen yedi kişilik bir grup, Akkoyunlu hükümdarı Rüstem Mirza'nın tehditlerinden kaçarak buldukları bölgeden ayrıldı ve Erdebil'e doğru yola çıktı. İşte ilk kez yedi kişiden oluşan önemli Kızılbaş aşiretlerinin önde gelenleri bu süreçte etkilerini göstermeye başladılar. Daha sonra *Ehl-i İhtisas* ismiyle bir heyet oluşturmuş oldu. İsmail'in kardeşi Ali'nin ölümünden sonra halefi olan İsmail düşmanlar tarafından tehdit edilecek hale geldi. Bu durum Safevî tarikatı ve Kızılbaş liderlerinin onu korumak için harekete geçmesine neden olmuştur. Bu yüzden, İsmail, Safevî tarikatının ve Kızılbaşların önde gelen yedi lideri ve komutanı tarafından Lahican'a götürülmüş ve burada bölgesel bir hâkim olan Karkiya Mirza Ali'nin himayesinde saklanmıştır (Savory, 1378, 20). Bu süreç İsmail'in gelecekteki liderlik rolüne hazırlanmasında ve Safevî Devleti'nin temellerinin atılmasında önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Bunlar Safevî tarikatının önde gelenleri ve tarikatın başında olan sadık müritler idi. Bu müritler, İsmail'in babası Şeyh Haydar'ın ölümünden sonra da onun korunmasını sağlamışlardır. 1494'de Rüstem, Safevî tarikatının taraftarlarının gözle görülür biçimde artmasından tedirgin oldu. Bu sebeple Ali ve İsmail'in tekrardan tutuklanmasını emretti. Ancak Ali bu tehlikeyi önceden sezdiği için Erdebil'e kaçarak kendi ölümünün de yakın olduğunu anlayarak küçük kardeşi İsmail'i halefi olarak seçmiştir ve bu durumu Ehl-i İhtisas'daki kişilere belirtmiştir (Conâbdî, 1378, 111). Nitekim kısa bir süre sonra Rüstem'in askerleri Ali'yi yakalayıp öldürdüler. Bu yüzden Safevî tarikatının önde gelenleri Rüstem Beğ, Hüseyin Beğ Lala, Hadim Beğ ve Dede Beğ istişare ederek İsmail'in müritlerinde yaklaşık 200 kişi ile birlikte Gilan'a gitmesini uygun gördüler (Hândmîr, C. IV, 1362, 441). Gilan'da olduğu süreçte eğitimi ve gelişimi hakkında önemli bilgiler mevcuttur. İsmail, Gilan Valisi Karkiya Mirza Ali'nin mahiyetinde iyi bir eğitim alarak hem dinî hem edebi bilgilerini genişletmiştir. Şemseddin Lahici ve Emir Necm gibi dönemin saygın münevverlerden Kur'an, Arapça ve Farsça öğrendi. Bu münevverlerden ders alması, onun müktesebatının gelişimine katkıda bulunmuştur (Hândmîr, C. IV, 1362, 441). Ayrıca Ehl-i İhtisas heyeti tarafından dövüş sanatları konusunda eğitilmesi, onun sadece zihinsel değil, aynı zamanda fiziksel olarak da kendini geliştirdiğini göstermektedir. Bu durum, İsmail'in liderlik yolunda gerekli olan hem bilgi hem de savaş becerilerini kazanmasına yardımcı olmuştur. Dikkat etmemiz gereken kısım şudur: İsmail, Temmuz 1487 yılında doğmuştur. Safevî Devleti'nin resmi olarak 1501'de kurduğu bilinmektedir. Buna göre tahta geçtiğinde 14 yaşlarında olmalıdır.⁵

4 Şah İsmail ölümünden önce emirlerine Div Sultan'a sadakat göstermelerini ve ona itaat etmelerini vasiyet etmiştir.

5 Bazı kaynaklara göre Şah İsmail'in tahta çıktığında 12 yaşındadır.

Devletini kurmadan yaklaşık 5 sene önce Lahican'da bulunduğunu göz önüne alırsak, bu tarihlerde de yaşının 8-9 olduğu tahmin edilmektedir. Dolayısıyla kuracağı devletin en bariz özelliği Şîî mezhebinin resmileşmesi olması hasebiyle ve Müslüman dünyasını mezhep açısından derin bir şekilde etkileyeceği için önemlidir. Müslüman dünyasını bu kadar yakından etkileyen bir eylemi 12-14 yaşındaki bir kişiden beklemek zor olsa gerek. Bu görüşe göre Ehl-i İhtisas'ın önemi daha da ön plana çıkmış olacaktır. Akkoyunlu Şehzadeleri arasındaki çekişme, hanedanın her iki tarafını da yıprattı. Bu iç çekişme ve zayıflık dönemi, tarikatın liderleri olan Ehl-i İhtisas ve İsmail için güçlerini tazelemek ve yeniden organize olmak adına bir fırsat sundu. İsmail'in zaferlerinin genellikle onun tek başına organize ettiği ve gerçekleştirdiği düşünülse de, bu zaferlerin arkasında çok daha farklı durum olduğu anlaşılmaktadır. İsmail, Gilan bölgesine kaçtığında henüz yedi yaşlarındaydı. Burada yaklaşık 4-5 sene geçirdiği düşünülürse, 1499'da devlet kurma çabalarına ve Gilan'dan Erdebil'e gittiği sürece kadar 12 yaşlarında olduğu görülür. 1501 yılında Tebriz'de tahta çıktığında ise 14 yaşlarında olacaktır.

Genç yaşta büyük bir devlet kurmak ve yönetmek, İsmail'in arkasında güçlü bir destek yapısının olduğuna işaret eder. Bu destek yapısı, onu hem askeri hem de siyasi olarak yönlendiren ve destekleyen tecrübeli liderler, danışmanlar ve komutanlardan oluşuyordu. Ayrıca, Safevî tarikatının ve bağlılık gösteren Türkmen aşiretlerinin de önemli rolü bulunmaktaydı. Bu unsurlar, İsmail'in genç yaşında bu kadar büyük başarılar elde etmesini sağlayan önemli faktörlerdir. Netice itibariyle, İsmail'in zaferleri ve devlet kurma süreci, sadece onun kişisel yetenekleriyle değil, aynı zamanda çevresindeki destek yapısının gücü ve etkisiyle de şekillenmiştir. Bu bağlamda, İsmail'in başarısını daha geniş bir perspektiften değerlendirmek, tarihsel olayların anlaşılmasında daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Genel çerçeveden baktığımızda Ehl-i İhtisas dediğimiz kişilerin isimleri şu şekilde söylenebilir: Lala Hüseyin Beğ Şamlu, Dede Beğ Taliş, Halife Hadim Beğ, Abdal Ali Beğ Dede Zû'l-Kadr (Dulkadır), Rüstem Beğ Karamani, Bayram Beğ Karamani, İlyas Beğ Uyğut Oğlu ve Kara Pir-i Beğ Kacardır (Şeybani, 1346, 76). Bunlardan 1499 yılında İsmail'in Gilan bölgesinden Erdebil'e gittiğinde yanında bulunan kişiler ise Abdal Ali Beğ Zû'l-Kadr, Lala Hüseyin Beğ Şamlu, Dede Beğ Taliş idi. İsmail daha 12 yaşlarındayken Lahican'dan hicret etmek istediğini Vali Karkiya Mirza Ali'ye bildirdiler. Ancak Karkiya Mirza, İsmail'in yaşı küçük olma hasebiyle bu işin çok erken ve tehlikeli olacağını vurguladı. Ehl-i İhtisas ise burada aldıkları kritik karar ile Lahican bölgesinde İsmail'in can güvenliği olmadığından oradan ayrılacaklarını söylediler. (Hândmîr, C. IV, s. 447-448). Bu kişiler İsmail'i Lahican bölgesinden önce Târum'a, oradan 1500 kişi taraftar ve müritleri ile birlikte Erdebil'e geçirdiler. Bu süreçte Ehl-i İhtisas İsmail'in can güvenliğini sağlamak için ellerinden ne geliyorsa yaptılar. İsmail Târum'dan Halhal'ın Bârideh bölgesine geçti oradan Gozâr veya Gözâz kasabasına geldi ve burada kaç gün iskân ettiler. (Hasan-ı Rûmlü, 1357, s. 45) Buradan da Erdebil'e Safevî tarikatı kurucularının türbelerini ziyaret etmek için gittiler ancak şehrin valisi Câkîrlü Sultan Ali Beğ'in ikazı üzerine Taliş tarafına geçti ve Hazar Denizi kıyısındaki Astara yöresinde, Ercüvan'da kışlamaya gittiler. Bu süreçte alınan kararlarda özellikle Ehl-i İhtisas'ın rolü çok önemlidir. Bu kararlarda Lala Hüseyin Beğ, Abdal Ali Beğ Dede, Hadim Beğ ve Bayram Beğ Karamani'nin etkisi çoktu. Sene 1500'de zor bir kış geçiren İsmail önce Erdebil'e geldi sonra Gökçe Göl'e⁶ doğru yol aldı (Cihân Güşa-

6 Kafkasya bölgesinde Revan kuzeydoğusundaki aynı zamanda Dede-Korkut Kitabı'nda ismi geçen Gökçe Gölü'nü Ermeniler tarafından son asırda, batısındaki bir ada manastırı adıyla "Kara Manastır" anlamına gelen "SEV-Vang" gölü ve Rusça yayınlarda "Tsevang" günümüzde Sevan olarak da tanımlanmaktadır.

ye Hakan, 1350, 99-100). Buradan Anadolu topraklarına geçmeye karar verdi. Daha kışlakta iken Erzincan'a gelmeleri için Anadolu müritlere haberciler göndermişti. Bu habercilerden biri Kıc Oğlu (عَلَّغَ جَى) Hamza Beğ olup kendi oymağı olan Ustacalular'a yollamıştır. Bu süreçten sonra İsmail, Ehl-i İhtisas'la istişare ederek Anadolu topraklarına doğru yola çıktı. Bu esnada İsmail'in buyruğunda bin kişi vardı. Fakat buna rağmen İsmail, can güvenliğinden endişe duyarak müritleri ile bir gece oradan ayrılıp Erivan'ın güney bölgelerine geldi. Burada Dokuz Ulâm mevkiine varıldığında Bayburd'lu Karaca İlyas'ın buyruğundaki bir kısım Anadolu sofı şeyhlerinin huzuruna geldiler. Yoluna devam eden İsmail Kağızman ve Erzurum'dan geçip Tercan'a, sonra onun güneyindeki Saru Kaya yaylağına ulaştı. İsmail bu bölgede Ustacalular tarafından karşılandı ve yaklaşık iki ay Saru Kaya bölgelerinde kaldı ve oradan Erzincan'a geçti. İsmail'in Anadolu'ya gelişi bu ülkedeki müridleri arasında derin bir sevinç yarattı. Ustacalular'dan sonra her taraftan farklı aşiretlerden Türkler ona katılıyorlardı. Şamlu, Rumlu (Sivas, Amasya Tokat bölgelerinin yerleşik Türk halkı) başta olmak üzere Tekelü (Antalya bölgesinden), Zû'lkadır (Dulkadır) ile yine Anadolu'daki Karaman bölgesi halkı (başta Turgudular olmak üzere) ve Varsaklar (Tarsus bölgesi Türkmenleri) bunlardan bazılarıydı. Beğlerden Ustacalu Mirza Beğ oğlu Muhammed Beğ, Şamlu Abdi Beğ de kalabalık maiyyetleri ile gelenler arasında bulunuyorlardı. Safevî Devleti'nin kuruluş sürecinde Anadolu Türklerin etkili bir şekilde destekleyen aşiretler bunlardı. Bu konu çok önemlidir ki her zaman özellikle devletin kuruluş sürecinde Ehl-i İhtisasın etkisini yer yer göreceğiz. (Sümer, 2018, s. 17-18)

Şah İsmail'in tahta çıkışından sonra, Ehl-i İhtisas olarak bilinen yetkin kişiler devlet kademelerinde önemli mevkilere getirildi. Bu dönemde, Şah İsmail'in iktidara geçiş sürecine katkı sağlayan kişiler özellikle Ehl-i İhtisas içinde yer alan kişiler, yeni kurulan Safevî Devleti'nde yüksek makamlara yükseldiler. Bunlardan biri de Muhammed Beğ'dir. Şah İsmail Şirvan bölgesini ele geçirdikten sonra Muhammed Beğ'i idam ettirdi. Diğer bir kişi ise Dede Bey Taliş idi. Bu kişi Safevî ordusu ile Özbekler arasında çıkan çekişmelerde savaş meydanında kaçan ilk kişi olduğu için ibret-i âlem olsun diye Şah İsmail tarafından sakalları kesilerek kadın kıyafetleri giydirilip merkep üstünde gezdirildi. Ancak günün sonunda Şah İsmail tarafından affedilerek bir hil'atle şereflendirildi. Bu kişinin affedilmesinin nedeni büyük büyük ihtimalle Ehl-i İhtisas olması idi, zira savaş meydanından kaçanların daha sert bir şekilde cezalandırıldığı bilinmektedir. Safevî Devleti'nin kuruluş sürecinde Halifetü'l-hulefâ unvanı olan kişi sadece bir danışman pozisyonunda olmayıp, dini ve siyasi nüfuzu olan bir makamı temsil ediyordu. Bunlardan biri Nur Ali Halifedir. Nur Ali Halife'nin Osmanlı topraklarına gönderilmesi, Safevî Devleti'nin siyasi ve dini etkisini genişletme stratejisinin bir parçasıydı. Bu misyonun bir parçası olarak Nur Ali Halife, Osmanlı topraklarında Safevî yanlısı süfleri bir araya getirerek onların desteğini kazanmayı amaçladı. Nur Ali Halife'nin Anadolu'ya gelişi, bölgedeki süfler ve müritler arasında önemli bir etki yarattı ve binlerce atlı ona katıldı. Bu durum, Halifetü'l-hulefâ unvanı olan kişinin sadece bir danışman görevleri üstlenmekle kalmayıp, aynı zamanda gerektiğinde askeri ve siyasi liderlik de yapabileceklerini göstermektedir. Nur Ali Halife'nin Erzincan'a gelmesi ve oradan hareketle faaliyetlerini sürdürmesi, Safevî Devleti'nin bölgedeki etkisini artırma çabasının bir örneğidir (Rûmlû, 1357, 175-176).

lanır. Bakınız; Fahrettin Kırzioğlu, Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni (1451-1590), Türk Tarih Kurumu Yayinevi, Ankara 1998, s. 485. ve İmam Kulu Batevani, Coğrafya-yı Gürcistan, Armağan-I Kalem Yayinevi, Tahran 1381, s. 30.

Safevî Devleti'nin kuruluşundan bir müddet sonra ise Şah İsmail “Vekil-i Nefs-i Nefis-i Hümayun”⁷ adında bir unvan oluşturdu. Bu unvana sahip olan kişi, Şah İsmail'in müşşid olarak bazı yetkilerine sahip olacaktı (Savory, 1378, 31). Bu unvan, Safevî Devleti'nin yönetiminde önemli bir rol oynayan dini ve siyasi bir makamı ifade ediyordu. Hatta Şah İsmail bu makamı vezirlik makamından daha yetkili hale getirdi (Savory, 1382, 350). Bu makama gelen ilk kişilerden biri de Şah İsmail'in lalası olan Hüseyin Beğ Şamlu'dur. Özellikle Safevî Devleti'nin kuruluş döneminde Şah İsmail'in hem dini bir lider (müşşid) hem de siyasi bir hükümdar olması sebebiyle, bu unvan büyük bir öneme sahipti. Yani özellikle devletin kuruluş sürecinde dini ve siyasi yapının şekillendirilmesinde önemli bir adım olarak kabul edilmiştir. Bu unvan, Safevî Devleti'nin merkezileşmesi ve dini otoritenin güçlendirilmesi amacıyla ortaya konuldu. Ancak, iktidarın pekiştirilmesi meselesi ve rakiplerin müdahale olasılığı, toplumun dini ve dünyevi lideri Şah İsmail'i endişelendirdi. Şah İsmail, yeni unvana verdiği yetkilerden ve kendi otoritesinin sarsılmasından kaygı duydu. Hüseyin Beğ Şamlu'nun vefatından sonra, Vekil-i Nefs-i Nefis-i Hümayun makamına İran asıllı Emir Necm getirildi. Ancak, Emir Necm bu görevde sadece 2 yıl kaldı. Onun ölümü üzerine, yine İran asıllı olan Emir Yar Ahmed İsfahani bu makama atandı. Zaman içinde Şah İsmail'in bu politikasına Kızılbaşlar tepki göstermeye başladılar. Kızılbaşlar, sarayda ve orduda görevlerinde memnuniyetsizliklerini belirtmeye başladılar.

Sonuç

Safevî Devleti'nin adı, 1334 yılında vefat eden Safiyüddin'den esinlenmiştir. İsmail'in 1501'de tahta geçip devleti resmi bir şekilde ilan edene kadar yaklaşık 167 yıl geçmiştir. Özellikle Şeyh Ali ve Cüneyd dönemi sonrası tarikatın siyasete geçiş sürecini belirgin bir şekilde görebiliyoruz. Oğuldan babaya geçen tarikat liderliğine siyasi güç eklenince bölgelerin hükümdarları bu güçten rahatsız oldular. Dolayısıyla tarikat liderlerine karşı baskılar artmış oldu. İşte bu süreçten sonra yaşları küçük olan bu tarikat liderlerini baskılardan korumak için Kızılbaş Türkmen aşiretlerinin başındaki kişileri tehlikelerden muhafaza etmek için bir grup oluştu. “Ehl-i İhtisas” diye tanımlanmış kişiler bu görevi üstlendiler ve zaman içerisinde bu kişiler çok kritik kararlar aldılar. Kardeşi Ali'den sonra tarikatın tek varisi olan İsmail, kardeşi Ali öldürüldüğünde nerdeyse 7-8 yaşlarındaydı. Bu yüzden bu zor süreci tek başına atlata bilmesi pek mümkün görünmüyordu. Yani İsmail nerdeyse 5-6 sene bu hükümdarların baskısından kaçarak yaşaması üstelik dini, akli ve fiziki anlamda gelişmesinde bu kişiler olmadan ilerlemesi pek mümkün görünmüyordu. Sonuç itibarıyla “Ehl-i İhtisas” her ne kadar Safevî Devleti'nin özellikle kuruluşunda ön planda görünmese de aksine Türkmen Kızılbaş aşiretlerinin başında olan kişiler Şah İsmail'i desteklemeselerdi İsmail'in tahta çıka bileceği pek mümkün görünmüyordu veya en azından belli bir zamana kadar ertelenmiş olacaktı.

7 Detaylı bilgi için bkz. (Erdoğan, 2019, 111-120).

Sıra	Şahın İsmi	Doğum Tarihi	Tahta Geçtiği Yıl	Kaç Yaşında Tahtta Oturdu	Kaç Yıl Tahtta Oturdu
1-	Şah İsmail	1487	1501	14	23
2-	Şah Tahmasb	1514	1524	10	52
3-	Şah II. İsmail	1537	1576	39	1
4-	Şah Muhammed Hüdabende	1532	1578	45	10
5-	Şah I. Abbas	1571	1588	17	41
6-	Şah Safî	1611	1629	18	13
7-	Şah II. Abbas	1632	1642	10	24
8-	Şah I. Süleyman (II. Safî)	1648	1666	18	28

Kaynaklar

- Âlem Ara-ye Şah İsmail, Tashih; Asğer Müntezerneşeb, İntişarat-ı İlmi ve Ferhengi Yayinevi, Tahran 1384.
- Batevani, İmam Kulu, Coğrafya-yı Gürcistan, Armağan-I Kalem Yayinevi, Tahran 1381
- Cihân Güşa-ye Hakan (Tarih-i Şah İsmail), Yayına Hazırlayan, Allah Deta Mozter, İntişarat-ı Merkezi Tahğîgat-ı Farsi-yi İnan ve Pakistan, İslâmabad 1350.
- Conabedi, Mirza Beğ, Ravzatü's Safevî ye, Yayına Hazırlayan: Gulâm Mirza Tabatabâi, Şirket-i İntişârât-ı İlmi ve Ferhengî Yayinevi, Tahran 1378.
- El-Müstevfî, Hamdullah, Nüzhetü'l-kulub, Dünyay-ı Kitap Yayinevi, Tahran 1362.
- Erdoğan, Eralp, Safevi Devleti'nin Merkez ve Taşra Teşkilatı, Yeditepe Yayinevi, İstanbul, 2024.
- Erdoğan, Eralp, "Safevilerde Vezir-İ Azamlık Müessesesi", Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 7(19), ss. 111-120.
- Hândmîr, Târîh-i Habîbü's-Siyer Fî Ahbârî Efrâdî'l-Beşer, C. IV, Haz; Debir Siyaği, Hayyam Yayinevi, Tahran 1362.
- Hândmîr, Habîbü's-siyer, Yayına Hazırlayan; Celeleddin Homay-i, Hayyam Yayinevi, Tahran 1380.
- İskender Bey Münşî-yi Türkmen, Târîh-i Âlem- Ârâ-yi Abbâsî, çev: Ali Genceli, Yayına Hazırlayan İsmail Aka, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayinevi, Ankara 2019.
- Kırzioğlu, Fahrettin, Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni (1451-1590), Türk Tarih Kurumu Yayinevi, Ankara 1998.
- Minorsky, Vladimir, Sazmân-ı İdari Hükümet-i Safevî, çev. Mesud Recebnia, Encümen-i Kitap Yayinevi, Tahran 1334.
- Roemer, H. R."The Safavid Period", In Peter Jackson and The Late Laurance Lockhart (eds), The Cambridge History Of Iran, VI, Timurid. Cambridge University Press 1986.
- Rûmlû, Hasan-ı, Ahsenü't-tevârîh, Yayına Hazırlayan Abdülhüseyn Navayi, C. I, Babek Yayinevi, Tahran 1357.
- Savory, Roger, İnan Âsr-ı Safevî , çev. Kambiz Azizi, Sahar Yayinevi, Tahran 1378.
- Savory, Roger, Tahkikati Der Tarih-i İnan-ı Âsr-ı Safevî (Mecmüâye Makalat), çev. Âbbaskulu Gaffariferd, Muhammed Bakır Aram, Emir Kebir Yayinevi, Tahran 1382.
- Sümer, Faruk, Safevî Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerin Rolü, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2018.
- Şeybani, Nizamüddin Mücür, Teşkil-i Şahinşahi Safevî, İntişarat-ı Danişgah-i Tahran Yayinevi, Tahran 1346.
- Tezkiretü'l-Mülük (Teşkilat-ı İdari ve Sazman-ı Hükümeti ve Derbârî ve Tabakat ve Meşâğil ve Menasib-i Âhd-i Safevî'ye), Yayına hazırlayan, Muhammed Debir Siyaği, Tahürî Yayinevi, Tahran 1332.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, C. II, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 2019.
 Zahedi, Şeyh Hüseyin Pesar-ı Şeyh Âbdal Pirzadeh, Silsilat-ul-Nasab-ı Safevî ye (Nasab Nameye Padişahan-ı Ba Âzamat-ı Safevî), İrañşehir Yayınevi, Berlin 1343.

Extended Abstract

The Safavid State initially emerged as a sect but gradually evolved into a significant political power. With Sheikh Safiyyuddin's leadership, the Safavid sect entered a new era. Before his death, Sheikh Zahid Gilani appointed Safiyyuddin as the leader of his own sect, the Zahidiye sect. Until this point, leaders of the sect were not chosen based on father-son lineage but were selected according to their qualities in wisdom, education, knowledge, oratory, and Sufism. However, after Sheikh Safi took over the leadership of the sect, this condition changed, and the sole requirement for becoming the leader became the father-son lineage. After Sheikh Safiyyuddin, his son and grandsons succeeded him as leaders of the sect. During the periods of Sheikh Ali and Sheikh Junayd, political power was added to the sect's influence, and the title of "Sultan" was used within the sect for the first time. Over time, the Safavid Sect experienced both support and pressure from the Aq Qoyunlu rulers. In 1494, Rüstem, one of the Aq Qoyunlu princes, became concerned about the noticeable increase in followers of the Safavid Sect. As a result, he ordered the arrest of Ali and his brother Ismail. Before the reign of Shah Ismail, to protect Ali, the son of Sheikh Haydar, whose safety was in danger, a group of seven known as Ehl-i İhtisas fled from the threats of the Aq Qoyunlu ruler Rustem Mirza and moved towards Ardabil. During this process, leading members of important Qizilbash tribes, who were among the seven, began to demonstrate their influence, thereby forming the group later known as Ehl-i İhtisas. When Ismail was just 6 or 7 years old, the leaders of the significant Qizilbash Turkmen tribes, who would later be known as the Ehl-i İhtisas, did everything in their power to protect him. In fact, not only did they protect Ismail until his ascension to the throne in Tabriz in 1501, but they also arranged for him to receive instruction from the leading scholars of the time in religious, academic, and physical development. During this period, the Ehl-i İhtisas played a crucial role with their decisive actions, having a significant impact both before and after the establishment of the Safavid State. After the establishment of the state, a new position called "Halîfetü'l-hulefâ" was introduced within the Ehl-i İhtisas group. The person holding this position acted as the successor to the leader of the sect. As a result, over time, the power of this position increased to the extent that it surpassed that of the vizier of the period, Shah Ismail began to reduce its authority. One of the most important decisions they made during this process was to migrate to Anatolian lands and gather Sufi followers. They moved from Ardabil to the area around Lake Sevan, then through Kars to Erzurum, and later to Tercan, Sarıkaya, and Erzincan, gathering followers from these regions.

